

Презентація основних результатів комплексного дослідження

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Дослідження проводилось на замовлення Центру політичних студій та аналітики в рамках проекту

«ЗАХИСТ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА БОРОТЬБА З ПОРУШЕННЯМ ЇХ ПРАВ ШЛЯХОМ ПІДВИЩЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ»

Проект здійснювався за підтримки Посольства Королівства Нідерландів в Україні в рамках Програми захисту прав людини

Підготовлено: Umbrella Research
Листопад-грудень 2015, Київ

Зміст

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	3
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	7
Рівень забезпечення прав ВПО	9
Координація та комунікація між ВПО, НГО, державними установами	26
Типологія ВПО	31
Оцінка перспектив ВПО	37
Регіональна специфіка	41

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цілі та завдання дослідження

Згідно брифу Замовника

Мета дослідження – виявити потреби і визначити реальний стан забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО)

Для реалізації мети дослідження ми пропонуємо використовувати якісну методологію соціологічного дослідження (фокус-групові дискусії та глибинні інтерв'ю з ВПО), які забезпечать отримання та аналіз інформації за такими наступними завданнями:

1. Проблеми внутрішньо переміщених осіб на ринку праці: реалізація права на працевлаштування, рівень, умови та якість працевлаштування, можливість реалізації власної справи
2. Умови проживання внутрішньо переміщених осіб: наявність житла, якість житла проблеми/перешкоди з отриманням житла, постійне / тимчасове житло
3. Забезпечення безоплатним харчуванням до часу працевлаштування ВПО
4. Процес та умови реєстрації фактичного місця перебування ВПО
5. Отримання передбаченої законодавством державної допомоги, проблеми та перешкоди
6. Досвід оформлення документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України
7. Рівень надання медичної допомоги в комунальних закладах охорони здоров'я
8. Наявність забезпечення технічними засобами реабілітації осіб з інвалідністю з числа ВПО
9. Забезпечення санаторно-курортними путівками; влаштування дітей в дошкільні та шкільні заклади; забезпечення продовження здобуття певного освітнього рівня
10. Виявлення потреб внутрішньо переміщених осіб, не передбачених законодавством України

Методологія та географія дослідження

Комплексна якісна методологія з застосуванням методів глибинних інтерв'ю, етнографічних досліджень, фокус-групових дискусій

Дизайн дослідження:

- фокус-групові дискусії в внутрішньо переміщеними особами (ФГД)
- експертні інтерв'ю з представниками органів влади (ЕІ)
- глибинні інтерв'ю з елементами етнографії (ГІ)

Локації дослідження: 6 міст (Запоріжжя, Львів, Херсон, Харків, Полтава та Дніпропетровськ - по одній фокус-груповій дискусії в кожному місті), а також 12 районних центрів або сіл - по 2 населених пункти в Запорізькій, Львівській, Херсонській, Харківській, Полтавській та Дніпропетровській областях де мешкають ВПО

Об'єм проведених робіт:

- Загальна кількість проведених ФГД з ВПО: 6 ФГД, по 1 ФГД в кожному місті
- Загальна кількість глибинних інтерв'ю з елементами етнографії: здійснено 12 візитів по місцю проживання ВПО, по 2 на кожену область
- Загальна кількість ЕІ: 12 ЕІ, по 2 ЕІ на кожне місто

Період проведення дослідження: листопад-грудень 2015

Цільова аудиторія дослідження

Внутрішньо переміщені особи

визначаються як люди або групи людей, які були змушені рятуватися втечею або покинути свої будинки або місця проживання, через \або для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту у Луганській та Донецькій областях; особи які мають довідку і перебувають на обліку

Квотування учасників груп: за основний критерій побудови квот для розподілу респондентів всередині групи взято модель циклу життя родини (Р. Хіллу), яка дозволяє враховувати склад сім'ї \ домогосподарства і вік дітей.

Серед інших критеріїв також враховано хвилю \ термін переселення та тип і сферу зайнятості голови родини \ годувальника.

На групах були представлені наступні квоти:

- Молода сім'я з 1 дитиною, дошкільний вік
- Молода сім'я з двома і більше дітьми дошкільний та початкові класи
- Сім'я з дітьми шкільного віку
- Сім'я, де втрачено годувальника
- «Пусте гніздо»
- Молоді спеціалісти
- Сім'я де основний годувальник самозайнятий/ЧП
- Сім'я де основний годувальник не працює

Квотування учасників глибинних інтерв'ю з елементами етнографії:

- ВПО, котрі мешкають в районних центрах області, сільській місцевості
- ВПО, котрі мешкають в модульних містечках

Представники органів місцевої влади:

- Голова департаменту соціального захисту населення ОГА, чи його замісник, котрий координує роботу з вимушеними переселенцями чи радник по питанням вимушених переселенців в області

- Працівник управління праці та захисту населення, котрий безпосередньо контактує з вимушеними переселенцями

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Загальна проблематика

Відсутність координованої державної стратегії щодо майбутнього ВПО, відсутність окремої політики і окремого підрозділу на всіх рівнях: центральна влада, обласна, міська, районна.

Проблемами ВПО, як додатковою роботою займаються спеціалісти органів місцевої влади

Однаково як для проведення дослідження, важко знайти експерта, котрий володів би повною інформацією про проблеми та наміри щодо ВПО в місті, області, так і самі ВПО не мають окремо виділеного спеціаліста, котрий володіє повною інформацією та може приймати рішення

Відсутність єдиної, концентрованої комунікації про план дій, події, заходи для ВПО між ВПО, державними органами влади, НГО

Мотиваційно-поведінкові типи що зустрічаються серед ВПО

Відповідальність за своє життя, пошук винних, орієнтованість на себе чи на інших зумовлюють кілька типів ВПО, що корелює з проблемами працевлаштування, житла, фінансовою допомогою. При розробці подальшої стратегії роботи з ВПО варто враховувати таку типологію, принаймні точно в комунікації

Рівень забезпечення прав ВПО

Реєстрація, надання статусу ВПО

Проблеми

Головна проблема, пов'язана з реєстрацією – необхідність створення повної бази ВПО.

Ефективній організації роботи перешкоджає:

Відсутність єдиного програмного комплексу, до якого мали б доступ усі служби, що обмежує їх можливості надавати дієву допомогу ВПО

Відсутність єдиного реєстру обліку, в якому містилась би уся інформація по ВПО, включаючи усі пересування по території країни

Відсутність бази щодо придбання ВПО житла чи транспортних засобів, без чого не можливо контролювати виплати

Проблеми реєстрації, які потребують законодавчого врегулювання

Вироблення механізму реєстрації осіб, які фактично проживали на території, не маючи там реєстрації, на основі інших документів, які підтверджують факт проживання. На сьогодні права таких ВПО (діти сироти, колишні засуджені, члени подружжя, які після шлюбу змінили місце проживання без зміни попередньої реєстрації, сім'ї, які внаслідок якихось кредитних, чи шахрайських дій втратили житло і т.ін.) практично не захищені.

Реєстрація дітей родичами при наявності батьків (на сьогодні вирішена частково)

Реєстрація, надання статусу ВПО:

Шляхи вдосконалення, які пропонуються на регіональному рівні

Найбільш очікуваним наслідком створення повної бази ВПО на регіональному рівні є радикальне зменшення бюрократичних процедур

1. Об'єднання існуючих баз

2. Відкриття доступу до єдиної бази усім зацікавленим службам
(правоохоронна, міграційна, центри зайнятості, пенсійний фонд, бази по інвалідах і т.ін.)

3. Оперативне поповнення бази усіма службами водночас

Реалізація права на житло

Проблеми

Головна проблема – неможливість для переселенців вирішити це питання у спосіб, прописаний у законі

За законом ці питання можуть вирішувати органи місцевої влади, якщо вони мають відповідний фонд житла. В усіх областях констатується відсутність (недостатність) такого фонду у комунальній власності. Навіть за умови існування на балансі місцевих органів влади житла, яке могло б бути передано переселенцям у користування, виявляється, що воно залишається незатребуваним через специфіку розташування і особливості самої категорії переселених (неготовність жити у сільській місцевості, відсутність роботи за фахом тощо). Проблемою є також включення до баз резервного житла приміщень, які фактично для житла не пристосовані

Постанова КМУ від 01.10.2014 № 505 "Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг" **відповідальність за розміщення ВПО за самими ВПО.** На сьогодні переважна кількість переселених у всіх регіонах орендує житло

Реалізація права на житло

Пропоновані шляхи вирішення проблеми житла передбачається реалізувати за рахунок іноземних донорів

Створення резервного фонду житла у комунальній власності, яке б задовольнило на короткий термін потреби тих, хто не має можливості самотужки знімати житло

Відновлення жилого фонду (переважно гуртожитків), які знаходилися у комунальній власності, але тривалий час не використовувались з наступним використанням для розміщення ВПО

Форма реалізації – модульні містечка, які не є заміною капітального житла

Переваги проекту задоволення базових потреб ВПО на достатньому рівні. Для ВПО це реальна можливість, в модульних містечках є все необхідне для проживання, оплата не висока, попри негатив як те що це тимчасове житло, є проблеми з кондиціонуванням влітку, самі будинки малої площі, але це реальне тимчасове рішення

Небезпеки рішення: модульні містечка можуть перетворитися на місце постійного проживання, що створюватиме для місцевої влади додаткові проблеми

Переваги проекту – мірою поступового розселення, місто отримує відновлений житловий фонд і інші об'єкти інфраструктури, які може використовувати для забезпечення потреб місцевого населення

Небезпеки рішення – невизначеність прав переселених на користування (володіння) таким житлом

Реалізація права на житло

Перспективне бачення вирішення житлової проблеми

На регіональному рівні

проблема повністю відноситься до загальнодержавної компетенції

На місцевому рівні

існує побоювання, що будівництво капітального для переселених підсилить соціальну напругу

Найбільш перспективним вважається відновлення житлового фонду у комунальній власності з перспективою його поступового звільнення мірою повернення переселених додому.

Поповнення фонду має відбуватися на основі спеціально створеного реєстру об'єктів, які можуть бути використані з такою метою («довгобуди», будівлі, які належать різноманітним відомствам) з їх оперативною передачею місцевим органам влади і подальшим фінансуванням відновлення з різних джерел

Для тих, хто орендує житло самостійно: пропонується, крім збільшення розміру державної допомоги

Комбінування державної допомоги з програмами фінансової адресної допомоги з боку іноземних донорів переселенцям саме для оплати житла

Формування у комунальній власності певного фонду транзитного житла (на балансі громадських організацій), яке могло б тимчасово надаватися переселеним, у разі раптово розриву договору оренди

Реалізація права на житло

Оцінка ВПО

Водночас для самих ВПО питання житла є найбільш гострим, оскільки втрачено те, що набувалося тривалий час, немає ніяких видимих перспектив і гарантій щодо отримання постійного житла

Самі ВПО бачать два напрямки вирішення проблеми:

Капітальне, тимчасове житло, без права власності, на субсидованих умовах

без необхідності орендної плати або зі значними пільгами на орендну плату та комунальні витрати

Постійне житло з правом власності на комбінованих умовах отримання

- за радянським типом – отримання житла через конкретний відрізок часу роботи на підприємстві
- житло з відстроченим терміном виплати
- передача комунального житла, що не перебуває в експлуатації

Реалізація права на працевлаштування

Проблеми

Чинники, що
заважають реалізації
права на
працевлаштування

Зовнішні

Відсутність у самому
регіоні робочих місць

Відсутність роботи
по спеціальності

Працевлаштування
на неофіційній
основі

Внутрішні

Неготовність до
нижчого рівня
оплати праці

Неготовність до
радикальної зміни
характеру праці

Чинники, що
сприяють реалізації
права на
працевлаштування

Переведення у регіон підприємств зі Сходу

Високий рівень професійної кваліфікації

Реалізація права на працевлаштування

Шляхи вирішення проблеми

На державному рівні

прийняття програми створення робочих місць, з гарантуванням працевлаштування ВПО

На регіональному рівні

використання нового трудового потенціалу для розвитку регіону

На індивідуальному рівні

мікрогранти для створення (відтворення) власного бізнесу

Важливим технологічним моментом у покращенні ситуації є розвиток комунікацій між службами на рівні регіону

Наразі більшість тих ВПО хто працює, кому пропонували роботу, знаходили її самотужки, по об'явам в Інтернет і через знайомих, а не через Центр зайнятості. Показово, але успішні варіанти адаптації довелося спостерігати у випадках якраз не надмірної/достатньої зовнішньої допомоги, а саме малої зовнішньої допомоги або відсутності такої взагалі

Реалізація права на працевлаштування

ВПО-підприємці

Основні проблеми, з якими стикаються ВПО підприємці

Перереєстрація потребує прописки за фактичним місцем проживання

Нарощування з нуля бази клієнтів, що потребує багато часу

Необхідність дофінансування

Пропозиції ВПО-підприємців

Спрощення процедур реєстрації

Спрощення/пільги по оподаткуванню

Сприяння місцевої влади щодо збуту продукції: певний час надавання пріоритету на продукцію/послуги саме ВПО

Матеріальне забезпечення (1/2)

Регіональні органи влади бачать свою головну функцію переважно у розподіленні та контролі державних фінансових надходжень і формуванні списків під запит різних донорів щодо допомоги конкретним групам ВПО.

Додаткові фінансові внески на регіональному рівні мають точковий характер (оплата комунальних послуг у модульних містечках; допомога сім'ям з дітьми для придбання шкільного приладдя).

Інколи передбачається підключення ВПО до вже існуючих в регіонах програм, які фінансуються з місцевих бюджетів

Реальне матеріальне забезпечення ВПО є різним, але більшість з опитаних за їх твердженнями існують лише завдячуючи фінансовій допомозі держави, соціальних виплат, різноманітних пільг, гуманітарної допомоги.

Люди маючи статки вище середнього часто «проїдають» запаси, намагаючись усіма силами зберегти колишній рівень життя. Цих грошей часто вистачає на невелику оренду, комунальні і харчування.

Через складнощі з працевлаштуванням низка ВПО вдаються до хитрощів, оформлюючи допомогу і в Україні, і на її окупованих територіях, або фіктивне розлучення, забирають до себе людей літнього віку з буферних, «сірих» зон, часто мігрують між двома територіями, заробляють на спекуляції, ввозячи товари на окуповані території і т.д., тобто шукають альтернативні працевлаштуванню варіанти отримання коштів

Матеріальне забезпечення (2/2)

Щодо особливостей розподілу допомоги, то ряд ВПО висловлювали наступні критичні зауваження:

Погана координація всіх центрів допомоги між собою

Відсутність контролю за розподіленням і використанням допомоги на місцях

Корупція і кумівство щодо розподілення

Відсутність єдиної, чіткої системи допомоги кожному ВПО

Психологічна та юридична допомога

Психологічна допомога

Вважається за потрібну для подолання переселенцями наслідків психологічної травми

Організовано надається

- Жителям модульних містечок
- Дітям у школах

Надається у разі індивідуальних звернень фахівцями ЦСССДМ, а також іншими структурами, які обслуговують потреби ВПО

Психологічна допомога затребувана не лише ВПО. Її потребують працівники соціальних служб, що працюють с переселеними, оскільки виникають проблеми, пов'язані з «професійним вигоранням»

Культура отримання психологічної допомоги у самих ВПО не розвинена. Частина респондентів працювала з психологами, але інша частина не бачить в цьому потреби

Юридична допомога

Вважається абсолютно достатньою. Надається переважно на безоплатній основі волонтерськими та міжнародними організаціями.

Зі сторони ВПО актуальні потреба в спеціалізованій юридичній консультації

Медицина та санітарно-курортне лікування

Ситуація оцінюється як задовільна. Права на отримання ВПО медичного обслуговування регіони намагаються забезпечити у повному обсязі

Проблеми на загальнодержавному рівні

Необхідність оперативного фінансового забезпечення додаткових медичних послуг, яких потребують ВПО

Необхідність забезпечення медичними препаратами хронічно хворих з числа ВПО

Проблеми на рівні ВПО

Необхідність додаткової матеріальної підтримки найбільш вразливих груп

Канали додаткової допомоги

Органи соціального захисту

Міжнародні (релігійні) організації

Громада

В усіх регіонах діти ВПО забезпечені місцями у дитячих дошкільних закладах і школах

Відбувається оздоровлення дітей. Є успішні приклади інтеграції дітей, а через них і батьків у нове середовище

Всі діти респондентів були влаштовані до шкіл та дитячих садків вчасно і зазвичай їх влаштовували в першу чергу. В великих містах батьки не платять за навчання і внески у шкільні фонди, а от у селах в цьому питанні склалося по різному і деякі респонденти скаржились що зобов'язані платити на рівні з усіма

Випадків упередженого ставлення до дітей зі сторони місцевих дітей чи вихователів/вчителів немає, поодинокі випадки негативу у шкільному середовищі є несистемними, але частіше траплялись у сільській місцевості, що ймовірно детермінувалось специфікою замкнених селищних громад

Частина респондентів стверджує що їх дитина потрапила у сильнішу школу, але для декого новий колектив є значно слабшим попереднього

Діти швидко адаптуються, заводять нових друзів, а також підтримують зв'язок з друзями з Донецьку і Луганську по скайпу і через соціальні мережі

Проблеми

Нестача місць у дошкільних установах

Обмежені фінансові можливості ВПО, які не дозволяють задовольнити усі шкільні потреби дитини

Пропоновані шляхи вирішення

Державна програма побудови додаткових дошкільних закладів у межах фінансування з боку донорів

Спеціальна програма державного фінансування підготовки дитини до школи

Стосунки з населенням загалом оцінюються як позитивні, хоча побоювання щодо виникнення конфліктів та дискримінації мали місце

На сьогодні конфлікти, пов'язані із статусом переселенця, не фіксуються. дискримінація при прийомі на роботу заперечується

Водночас відмічається наявність спорадичних конфліктів, пов'язаних скоріше не зі статусом, а з особистісними характеристиками людей

Явних випадків утисків, принизливого чи нерівного ставлення до ВПО з боку місцевих жителів не виявлено, проте є одиничні свідчення про наявність таких

Побутові випадки спілкування *«Или, допустим, я еду в троллейбусе, начинает ко мне залицятся мужчина где-то моего возраста. Я так сижу, на него спокойно смотрю. Ну, давайте, пани, выходим, вы ж славянка, должны город хорошо знать. Я говорю, не со Львова. Он – только не говорите мне, что вы с Крыма. Вот так вот. Понимаете, в чём дело. Нет, говорю, я не из Крыма, ещё хуже. Я говорю, я с того міста, яке на Л називається, десь по ту сторону України. Він так на мене дивиться, я кажу з Луганська. Он так фыркнул, знаете, как на водичку, и вышел. Так фырк.»*, Львів, жін

Небажання орендодавців здавати житло або різке зростання ціни для «донецких»

Координація та комунікація
між ВПО, НГО, державними
установами

Комунікація між регіональними і центральними органами влади

Комунікація між регіональними і центральними органами влади загалом може бути оцінена як недостатньо ефективна

ГОЛОВНА ПРОБЛЕМА – ЗНАЧНЕ ВІДСТАВАННЯ ВІД ЗАПИТІВ ПРАКТИКИ

Нагальні питання, які потребують вирішення

Ігнорування пропозицій з місць (відсутність будь-якої реакції)

Імітація реагування (листування по колу, коли відповідь на запит від структурного підрозділу регіонального органу влади до міністерства готує зрештою інший структурний підрозділ того ж регіонального органу влади)

Неефективність існуючих способів комунікації, відсутність трансляції з центру ефективних моделей, розроблених на місцях (засідання і наради, які не впливають на реальні практичні дії)

Надмірний контроль з боку центральних органів влади з ухилом у каральний бік замість допомоги у виправленні помилок (міністерські перевірки)

Шляхи покращення взаємодії

Активне залучення регіонів у розробку стратегічних рішень

Активізація зусиль місцевих органів влади, тиск знизу

Ліквідація дублювання функцій, зменшення кількості «проміжних ланок» комунікацій

Активізація регіонів у пошуках точок дотику з приводу специфічно регіональних проблем

Комунікація між регіональними органами влади та міжнародними організаціями

Характерною ознакою є комплексний характер допомоги – у регіонах водночас працюють різні МО, які впроваджують різні проекти. Співробітництво з МО відбувається у всіх досліджуваних регіонах, однак будується на різних підходах.

МОДЕЛІ ПОБУДОВИ ВЗАЄМОДІЙ

По характеру співпраці з донорами

Формуюча – цілеспрямований вплив на донорів з метою вирішення конкретних завдань

Обслуговуюча – відповіді на запит донорів

По формі організації взаємодії

Жорстко формалізована – тільки на основі договорів на державному рівні

Частково формалізована – на основі державних договорів та меморандумів співробітництва на регіональному рівні

Неформалізована – прямі особистісні контакти

По суб'єкту взаємодії

Державні органи і обласні організації, як їх представники

Виключно громадські організації, в тому числі і створені самими ВПО

Обласні адміністрації спільно з громадськими організаціями

Проблемний момент – завищені очікування від донорів. Їх розглядають не як допоміжний, а як центральний фінансовий механізм вирішення ключових проблем переселених

Комунікація між регіональними органами влади та ВПО

Загальна оцінка місцевими органами влади стану інформування переселених в усіх регіонах виключно позитивна. Головний інструмент інформування – сайт органу влади

- Переселені сприймаються як активні користувачі. Превалює пасивна модель інформування з боку органів місцевої влади. Така модель інформування не забезпечує доведення інформації до безпосереднього споживача
- Найбільш часто згадуваний канал комунікації – об'яви на стендах в управліннях соціального захисту (волонтерських організацій), за допомогою яких інформують як про загальні питання, так і про оперативні заходи. Фактично розповсюдження інформації між ВПО здійснюється лише завдяки активності самих же ВПО, які відвідуючи відповідні організації діляться потім отриманою інформацією із знайомими. Найкраще інформованими є ті, хто мешкає у місцях компактного проживання, де також розвішуються оголошення
- Найбільш ефективною моделлю комунікації – є модель оперативного інформування ВПО «у ручному режимі» соціальними працівниками
- Впровадження більш активних форм інформування (безкоштовні листівки, газети для ВПО) вважається непотрібним
- Інформування спорадично здійснюється також через засоби масової інформації

Головна проблема інформаційної стратегії в усіх регіонах – частина ВПО, яка проживає у сільській місцевості або невеликих містечках фактично має надто обмежений доступ до інформації

ВПО про комунікацію

Реальна комунікація між органами влади та ВПО – базова, налагоджена, але відчутна гостра потреба координаційного спеціалізованого органу

Комунікація між місцевою владою та ВПО реалізована, частіше на базовому та формальному рівні

Є загальна інформація на сайтах служб обласних адміністрацій, міських соціальних служб, та в приміщеннях, на дошках оголошень. Такий об'єм інформації часто є недостатнім і не кожен ВПО може розібратися в суті повідомлень та наскільки інформація стосується саме його ситуації

Ключові проблеми

централізації і координації комунікації направленої на ВПО від всіх сторін: органів влади, благодійних, волонтерських, міжнародних організацій

відсутності координованого і регулярного інформування про всі заходи для ВПО

не зрозумілий для ВПО принцип розподілу грошової, матеріальної, гуманітарної допомоги

ВПО стикаються з тим, що наразі немає ніякої комунікації щодо подальших планів держави, місцевої влади щодо ВПО

Наразі налагоджено інформування окремих груп ВПО: жителів модульних містечок, студентів

Релевантні джерела отримання інформації:

- форуми, спільноти ВПО і для ВПО в Інтернет,
- знайомі ВПО, що проживають в інших містах

Типологія ВПО

Типологія ВПО органами місцевої влади (1/2)

Зареєстровані

- Реєструються і отримують допомогу
- Реєструються і не потребують допомоги

Не зареєстровані

- Через законодавчо не врегульовані моменти
- Через власну незацікавленість
- Через страх переслідувань за якісь протиправні дії
- Через страх переслідувань після можливого повернення додому
- Через повну інтеграцію

Не реєструвалися, але звертаються за реєстрацією

Реєструвалися, але не звертаються за перереєстрацією

Зняті з реєстрації

Повернулися на місце попередньої реєстрації (зона АТО, Крим)

Мігрують всередині країни

Виїхали в іншу країну

Типологія ВПО органами місцевої влади (2/2)

Зняття з реєстрації, на відміну від постановки на неї, не носить масового характеру і переважно зникатиме лише за умов іншого визначення статусу ВПО або його зникнення як такого. Фактично сама наявність такого статусу у ситуації, коли подальша доля територій попереднього проживання не вирішена, дає людям відчуття певної соціальної захищеності

Розбіжність між кількістю фактично зареєстрованих ВПО і оцінкою представниками органів влади кількості тих, хто реально проживає в області

Проживає більше, ніж зареєстровано

характерно для областей, віддалених від зони АТО, за рахунок зменшення їх функції транзитера

Проживає менше, ніж зареєстровано

характерно для областей, що межують з зоною АТО, за рахунок фіктивної реєстрацій, яка не пов'язана з реальним проживанням («пенсійний туризм»)

Типологія ВПО: «адаптанти»

За результатами фокус-груп та етнографії

Ті, хто адаптується і намагається жити в новому соціальному середовищі, на новій території. Вони бувають активні і пасивні. Найчастіше з числа тих хто знімає сам житло, будинки

Молодь, не сімейні, частіше переїзд без батьків

легко адаптуються, перестроюються, знайшли підробіток та/або постійну роботу, успішно проходить соціалізація – набувають знайомих, друзів. Орієнтовані закріпитися за фактичним місцем перебування, створювати сім'ї.

Основна потреба – робота, житло – буде

Середнього віку, сімейні, є діти

зазвичай робота чоловіка або компанія перереєструвалася по новому місцю, або робота не прив'язана до постійного місця. Хотіли б залишитися за місцем фактичного перебування. Також потреба в оточенні, знайомства зі школи, університету зруйновано, соціалізуватися важко, тільки робочі знайомства. Тут підходять моделі: радянська практика отримання житла, розстрочка на житло, віддати капітальний будинок на кілька сімей, самі зроблять ремонт

Основна потреба – робота і гарантії майбутнього що житло буде точно через конкретний період часу.

Негатив: часто орієнтовані на виїзд з України

Позитив: поповнюють інтелектуальний капітал регіонів де осіли, оживляють його конкурентне середовище. Продукують конструктивні ідеї, здатні реально змінити ситуацію з ВПО через громадянські ініціативи (трудове законодавство)

Типологія ВПО: «утриманці»

За результатами фокус-груп та етнографії

Також є активні і пасивні. Тут і фіктивно розлучені і пенсіонери-маятники і сезонні підприємці – «грантоїди»

Стратегія одна – заробити на своєму статусі, «вичавити» максимально грошей з усіх можливих видимих «допомог»

Початковий мотив частіше - виживання, потім входить у звичку і стає життєвою стратегією. Навіть якщо залишаться, до адаптації мотивація нейтралізована тривалим споживацтвом.

Соціальне утриманство в активній формі постулюється в модульних містечках, гуртожитках та інших соціально організованих місцях скупчення ВПО, які стали об'єктом уваги цілого ряду організацій, які постійно надають їм допомогу.

Сумарно можна припустити, що таких половина або більша половина від всіх ВПО. Вік і соціальний статус різний

Негатив: будуть продовжувати вимагання і можуть провокувати інформаційну істерію щодо порушення своїх прав

Позитив: фактом свого існування сприяють підтримці діяльності волонтерських і громадських організацій, не отримавши допомоги ймовірно повертатимуться додому

Типологія ВПО: «тимчасові»

За результатами фокус-груп та етнографії

Орієнтовані на повернення додому. Живуть в очікуванні дива і часто за інерцією, а ще частіше в депресії, ілюзіях, мріях. Ідея-фікс - повернутися додому.

Хронічний посттравматичний синдром. Тікають від дійсності. Іноді в алкоголь. Потребують психологічної допомоги і стимулювання

Не можуть, а частіше не хочуть адаптуватися.

Люди різного віку, але переважно старше 45.

У минулому часто держслужбовці, із середніми доходами або нижче середнього, соціально не активні, аполітичні. Найчастіше проживають в місцях соціального житла - гуртожитках, санаторіях, готелях та ін.

Таких можливо більше чверті, але менше половини

Негатив: схильні до маргіналізації, алкоголізації та суїцидів

Позитив: при стимулюванні, включеності в соціальне середовище – адаптуються

Оцінка перспектив ВПО

Оцінка перспектив вирішення проблем ВПО регіональними органами влади (1/2)

Існують два можливих сценарії

ЗОНА АТО ЗБЕРІГАЄТЬСЯ, АЛЕ КОНФЛІКТ ЗНАХОДИТЬСЯ У «ЗАМОРОЖЕНОМУ СТАНІ»

- За такого сценарію **потрібно формування державної програми інтеграції та адаптації переселенців на чітко визначений період часу, з прописаними пріоритетами та зазначеними розмірами їх фінансування.**
- ВПО залишаються у статусі переселенців, який визначає їх права на отримання певних соціальних пільг. Пропоноване зараз підвищення виплат ВПО при збереженні існуючої системи реєстрації призведе до збільшення кількості тих, хто буде реєструватися як переселенець і повертатися у місця постійного проживання.
- За відсутності програм, які б ефективно сприяли працевлаштуванню, проблема державного утримання ВПО буде загострюватися

АТО ЗАВЕРШУЄТЬСЯ І СТАТУС ПЕРЕСЕЛЕНЦЯ ВТРАЧАЄТЬСЯ АВТОМАТИЧНО

- **Натомість має бути розроблений інший механізм, який передбачатиме відновлення житла (або компенсацію його втрати).**
- Центр допомоги має переміститися на звільнені території, з метою їх відновлення, створення робочих місць і т.ін.
- Ті переселенці, які вирішать залишитися на місцях нового проживання, залишаються специфічною супроводжуваною групою, але втрачають право на отримання щомісячних виплат, однак отримують право на компенсацію у разі втрати житла.
- Для мешканців населених пунктів, які зазнали суттєвих руйнувань під час АТО розробляються спеціальні програми

Оцінка перспектив вирішення проблем ВПО регіональними органами влади (2/2)

- Проблема ВПО буді існувати ще не один рік, навіть за умови позитивного завершення конфлікту в зоні АТО
- Очевидно, що у найближчий рік продовжуватиме розгортатися сценарій №1. Проте нагальним завданням є підготовка програм по обох варіантах розвитку подій

Оцінка ВПО власних перспектив

Частина респондентів, що декларують мотивацію до успішної адаптації, насправді досі перебувають у стані очікування і є «тимчасовиками», які прагнуть повернутися додому попри все. Успішні «адаптанти» більше говорять про плани на майбутнє, активно облаштовують нове житло, в них інший настрій і відсутність інтересу до допомоги. В цьому сенсі важливо проаналізувати фактори «не повернення».

Позитивні фактори

- Наявність вже на новому місті фактично свого житла (соціальне, обжите житло і розстрочка)
- Ймовірність успішного працевлаштування, бажано і по спеціальності (відкриття своєї справи)
- Потреба отримувати тут фінансову допомогу (на дитину інваліда, інші соціальні виплати)

Негативні фактори

- Відсутність, знищення, пошкодження старого житла
- Закриття підприємств і організацій колишнього міста роботи
- Від'їзд з окупованих територій родичів, друзів, сусідів.

«Тимчасовики» з часом мають потенціал стати «адаптантами» за умов збігання ряду вищеокреслених факторів. Інша справа з групою «утриманців», яким прийдеться повністю перебудувувати свою життєву стратегію.

Регіональна специфіка

Дороге місто, але широкі можливості щодо працевлаштування для різних професійних груп, і це поближче до дому, можна їздити, наглядати за майном.

Є крупні донорські програми – тимчасове житло, гранти на організацію власної справи.

Дороговизну житла в місті компенсує модульне містечко, хоч це і тимчасове житло. При такому варіанті жінки можуть не працювати, заробіток чоловіка, регулярні виплати від держави, гуманітарна допомога покривають витрати на проживання.

Допомога ВПО

Благодійний фонд «Допомога Дніпра»

«Червоний хрест»

Протестантські релігійні організації: разова допомога, гуманітарна, продукти, товари для дітей

Структурована робота, чітко знаходять ВПО, запрошують на читання, для духовної підтримки. Надають психологічну допомогу дітям, юридичну допомогу, безоплатну, мають масажистів (Дніпропетровськ)

Сприятливе для працевлаштування місто, як для відкриття/переоформлення власного бізнесу, так і для пошуку роботи. Найбільш потужна допомога зі сторони релігійних общин, в общинах частіше працюють самі ВПО

Допомога ВПО

Caritas

Конгрес інвалідів, допомагають дитячим одягом, іграшками, харчуванням

Програма від ООН

«Небо для тебе»

Міський центр допомоги переселенцям, найбільш сильний центр допомоги. Налагоджена і чітка робота по першій допомозі необхідними речами, регулярна продуктова допомога, одноразова фінансова допомога, психологічна допомога. Організація релігійного характеру

Сантіс – теплі речі для дому: ковдри, подушки

Місто не може забезпечити робочі місця для ВПО за професією та запитами щодо заробітної плати, область переважно аграрна

За словами учасників в організацій що діють в Херсоні ефективність роботи низька, згадування про них, скоріше як про безнадійні. Хоча під час дискусії обговорюють що різні організації їм допомагали, але назв не пам'ятають

Допомога ВПО

Організація «Успішна жінка»

Крим SOS

«Ми – херсонці»

«Червоний Хрест»

Добре налагоджена робота міграційної служби, паспортного столу, соціальних служб в плані базової допомоги. Є два крупних місця тимчасового поселення ВПО: модульне містечко та санаторний заклад «Ромашка»

ВПО сприймають місто скоріше як напружене, агресивне, давить

Допомога ВПО

Caritas – допомога продуктами харчування, одяг, взуття, побутові речі, дрібна побутова техніка, грошова допомога

«Станція Харків» – гуманітарна допомога

Протестантські організації, церкви – допомагають всім категоріям ВПО

Рідше «Червоний Хрест» – частіше допомагають багатодітним, самотнім матерям, інвалідам

На групах в інших містах озвучено що боялися їхати в Харків, оскільки там теж була нестабільна ситуація і реальна можливість розширення дій з зони конфлікту

На рівні міста, області не було передбачено спеціального житла для ВПО та відчутна низька включеність органів місцевої влади в питання ВПО

Допомога ВПО

Найбільшу допомогу надає благодійна організація «Світло надії» - грошова, гуманітарна, допомога з працевлаштуванням, психологічна допомога. Організація надала в тимчасове користування ВПО місця в своєму Центрі адаптації для проблемних категорій населення. Це фактично єдина можливість безоплатного тимчасового житла в Полтаві

Церкви та релігійні общини можуть надати допомогу по запиті

Самі ВПО сприймають Полтаву як велике село, всі про всіх все знають, та не дороге місто, часто ВПО мають більший достаток ніж полтавчани. Разом з тим в Полтаві доступне житло для оренди, рівень життя не високий, що дозволяє ВПО облаштуватися на власні заощадження та грошову допомогу держави

Щодо поглядів на поточну ситуацію з ВПО та вирішення проблем ВПО, то у Львові була найбільшою різниця між баченням експерта-учасника дослідження та самих ВПО, що брали участь в дослідженні.

Часті згадування про сильне стереотипне сприйняття ВПО львів'янами як заможних, таких що отримують високі грошові компенсації від держави та інших організацій

Найбільшу допомогу ВПО з Донецької та Луганської областей отримали від благодійної організації «Кримська хвиля». Організація почала працювати ще з початку хвиль переселень жителів півострова Крим, та вже мала певний досвід. Наразі функціонує досить слабо – більшість волонтерів влаштувалися на постійну роботу

Допомога ВПО

«Армія спасіння» - волонтерський фонд

«Червоний Хрест» - діють у Львові але учасники груп не отримували там ніякої допомоги, на звернення відмова була мотивована, що організація займається допомогою АТО

«Жіночі перспективи» - від Міжнародної організації з міграції

Самі ВПО говорять про явні ментальні відмінності з місцевим населенням

Дякуємо за увагу!

UMBRELLA
RESEARCH

ТОВ Амбрелла Рісърч
вул. Велика Васильківська 66, офіс 28
Київ 03150, Україна
Тел: +38044 257 79 06
brief@umbrellaresearch.com.ua
www.umbrellaresearch.com.ua